

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีวัตถุประสงค์ วิธิดำเนินการวิจัย สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสร้างแผนการสอนวิชาจริยศึกษาที่ใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4
2. เพื่อศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

วิธิดำเนินการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านคลองแขงวิทยา อำเภอลองลาน จังหวัดกำแพงเพชร ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2542 จำนวน 30 คน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เป็นเครื่องมือที่ผ่านการตรวจสอบแก้ไขจากกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ 2 ท่าน และผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน รวมทั้งมีการทดลองและปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีคุณภาพเหมาะสมที่จะใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วยเครื่องมือ 3 ชนิด คือ

2.1 แผนการสอนวิชาจริยศึกษา โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 7 แผน แผนละ 6 คาบ ใช้เวลาในการสอนทั้งหมด 42 คาบ (คาบละ 20 นาที) โดยการสอนสัปดาห์ละ 6 คาบ รวม 7 สัปดาห์

2.2 แบบทดสอบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ มิตินทร์ สำเนาเงิน (2524) จำนวน 49 ข้อ มีค่าสัมประสิทธิ์ความเชื่อมั่นตั้งแต่ .7284 ถึง .9613

2.3 แบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

3.1 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบทดสอบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนเพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนสอนและหลังการสอน โดยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยการทดสอบค่าที (t-test) และนำเสนอในรูปของตารางประกอบคำบรรยาย

3.2 วิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนด้วยการกำหนดค่าคะแนนในแบบสังเกต เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของคะแนนก่อนและหลังการสอน โดยการทดสอบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยด้วยการทดสอบค่าที (t-test) และนำเสนอในรูปแบบของตารางประกอบคำบรรยาย

สรุปผลการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

การสร้างแผนการสอนวิชาจริยศึกษา โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4

ในการสร้างแผนการสอนวิชาจริยศึกษาโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นั้น ผู้วิจัยศึกษาวิธีการสร้างแผนการสอนและเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนทฤษฎีหลักการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ วิเคราะห์จุดประสงค์ของหลักสูตรและคำอธิบายรายวิชาจริยศึกษาในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัยชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นำจุดประสงค์ของหลักสูตรและจุดประสงค์รายวิชาที่สอดคล้องกับเนื้อหาที่ใช้สอนทั้งหมด 7 เรื่อง ได้แก่ ความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร การให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือตัวเอง การเสียสละ ความซื่อสัตย์ และความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา มาปรับสร้างเป็นแผนการสอน โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ได้แผนการสอน จำนวน 7 แผนการสอน โดยใช้เวลาสอนแผนละ 6 คาบ รวมระยะเวลาในการสอน 42 คาบ (คาบละ 20 นาที) ทุกแผนการสอนประกอบด้วย ชื่อเรื่อง จำนวนคาบ ความคิดรวบยอด จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหา กิจกรรมการเรียนการสอน (แบ่งเป็น 4 ขั้น ได้แก่ ขั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นอภิปราย ขั้นสรุปและประยุกต์ใช้) สื่อการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผล ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนดังกล่าว เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้นักเรียนทำกิจกรรมร่วมกันเป็นกลุ่ม ทั้งกลุ่มขนาดใหญ่และกลุ่มย่อย กลุ่มขนาดใหญ่เป็นการรวมกลุ่มทั้งชั้นเพื่อการอภิปรายและกลุ่มย่อยแบ่งเป็นกลุ่มละ 5-7 คน ขณะทำงานกลุ่ม นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการทำงาน ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีครูเป็นผู้ประสานงานให้คำแนะนำคอยกระตุ้นให้กำลังใจ เพื่อช่วยให้กลุ่มทำงานได้บรรลุเป้าหมายตามจุดประสงค์การเรียนรู้ ตลอดจนการนำเอาหลักการเรียนรู้ที่ได้จากบทเรียนไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนเอง

ผลจากการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แผนการสอนนี้ทำให้นักเรียนส่วนใหญ่เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้วิชาจริยศึกษาและมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร การให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือตัวเอง การเสียสละ ความซื่อสัตย์

และความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาของนักเรียนพัฒนาสูงขึ้นหลังการสอนอย่างชัดเจน จากตาราง 4 จะเห็นได้ว่า คะแนนก่อนการสอนนักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร และด้านการช่วยเหลือตนเองอยู่ในระดับการปฏิบัติน้อย ด้านการให้ความร่วมมือ การเสียสละ ความซื่อสัตย์ และความมีน้ำใจเป็นนักกีฬาอยู่ในระดับของการปฏิบัติปานกลาง เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคะแนนหลังการสอนจะพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 7 ด้านเพิ่มสูงขึ้นอยู่ในระดับการปฏิบัติมาก โดยเรียงลำดับของคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมที่ได้จากมากไปหาน้อย คือ การช่วยเหลือตนเอง การให้ความร่วมมือ ความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา การเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความมีระเบียบวินัย และความขยันหมั่นเพียร ตามลำดับ

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 หลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

สามารถสรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

1. เมื่อเปรียบเทียบคะแนนจากแบบทดสอบวัดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนก่อนการสอนและหลังการสอน จากการทดสอบคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของนักเรียนโดยใช้ t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนหลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 7 ด้านหลังการสอนสูงขึ้นอย่างชัดเจน
2. เมื่อเปรียบเทียบคะแนนจากแบบสังเกตพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียน โดยผู้สังเกต 3 คน คือ ครูประจำชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ครูผู้สอนประจำวิชาจริยศึกษาและผู้วิจัย ก่อนสอนและหลังการสอน จากการทดสอบคะแนนเฉลี่ย ($\bar{X}$) ของนักเรียนโดยใช้ t-test พบว่า คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนหลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สูงกว่าคะแนนเฉลี่ยก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 แสดงว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 7 ด้านหลังการสอนสูงขึ้นอย่างชัดเจน

อภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาผลของการสอนวิชาจริยศึกษา โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เพื่อพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทั้ง 7 ด้าน สูงขึ้นหลังการสอน เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ นักเรียนที่ได้รับการสอนวิชาจริยศึกษาโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีคะแนนพฤติกรรมเชิงจริยธรรมสูงขึ้นหลังการสอน แสดงให้เห็นว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาจริยศึกษา

โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ช่วยทำให้นักเรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของตนเอง เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องและเหมาะสมมากขึ้น จากผลการวิจัยทำให้สามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

1. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยใช้หลักการของกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ สามารถปลูกฝัง เสริมสร้าง และพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนให้มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ดังผลการศึกษาวิจัยดังกล่าวข้างต้น อาจมีผลสืบเนื่องมาจาก

1.1 การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นการจัดการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) คือ เน้นให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนอย่างทั่วถึง นักเรียนมีบทบาทรับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอนและเรียนรู้อย่างเป็นกระบวนการ จึงทำให้นักเรียนเกิดความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาบทเรียนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการวิเคราะห์กระบวนการในการทำงานกลุ่มของนักเรียนด้วยตนเอง เช่น ในการทำงานแต่ละครั้งสมาชิกในกลุ่มใครสำคัญที่สุด อะไรเป็นอุปสรรคให้กลุ่มทำงานไม่สำเร็จ กลุ่มทำงานสำเร็จได้เพราะอะไร เป็นต้น การร่วมกันอภิปรายถึงผลการแข่งขันเกมต่าง ๆ เช่น เมื่อการเล่นเกม “นกสร้างรัง” เสร็จสิ้นลง ครูและนักเรียนจะร่วมกันอภิปรายถึงผลการแข่งขันตามประเด็นต่าง ๆ อาทิ กลุ่มมีวิธีทำงานอย่างไร สร้างรังอย่างไร จึงเสร็จเรียบร้อย สวยงาม ทันเวลา ถ้านักเรียนเป็นนก สร้างรังไม่เรียบร้อย ไม่มั่นคง จะเกิดผลอย่างไร ในการสร้างรังหรือสร้างงานอย่างอื่นให้เสร็จทันเวลาและมั่นคงถาวรนักเรียนจะใช้คุณธรรมข้อใดบ้าง เป็นต้น การได้ฝึกคิดวิเคราะห์จากเรื่องราวสถานการณ์ต่าง ๆ จากกรณีตัวอย่าง นิทาน รวมทั้งการแสดงบทบาทสมมติตามเนื้อเรื่องของเนื้อหาในแต่ละแผนการสอน ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ใกล้ตัวนักเรียนเอง ส่งผลให้นักเรียนเรียนรู้ด้วยความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และสามารถร่วมกันคิดวิเคราะห์ อภิปรายถึงเรื่องราว เหตุการณ์ต่าง ๆ จากกิจกรรมดังกล่าวที่ประสบพบเห็นและเกิดขึ้นอยู่แล้วในชีวิตประจำวันทั่วไปได้เป็นอย่างดี ตลอดจนการร่วมกันสรุปสาระการเรียนรู้ของคุณธรรมในด้านต่าง ๆ และการนำไปปรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวันของนักเรียนให้เหมาะสมต่อไป

1.2 การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นการสอนที่ให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันโดยศึกษาวิเคราะห์จากการเล่นเกม กรณีตัวอย่าง นิทาน การแสดงบทบาทสมมติ เป็นต้น ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาด้านคุณธรรม จริยธรรมที่ต้องการสอน นักเรียนจะปฏิบัติงานร่วมกัน โดยการอภิปรายกลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทัศนคติ ค่านิยมของกันและกัน จากนั้นจึงสรุปเป็นมติของกลุ่ม การร่วมกันปฏิบัติกิจกรรมดังกล่าว นักเรียนจึงสามารถค้นหาคำตอบได้ด้วยตนเอง การค้นพบความจริงใด ๆ ด้วยตนเองนี้นักเรียนจะจดจำได้ดี มีความหมายต่อผู้เรียนและมีผลก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มากกว่าการเรียนรู้ที่ได้จากการบอกเล่าจากผู้อื่น ซึ่ง

สอดคล้องกับฮอล และเดวิส (Hall and Davis, 1975, หน้า 127-169 อ้างใน มลิินทร์ ลำเอาเงิน, 2524, หน้า 147) ที่กล่าวว่า การสอนทางด้านจริยธรรมนั้นควรตั้งอยู่บนพื้นฐาน 2 ประการ คือ (1) ให้นักเรียนสร้างความคิด หลักการ และค่านิยมตามความคิดของตนเองมากกว่าจะให้ผู้ใหญ่ หรือครูให้สิ่งนั้นแก่เขา (2) เน้นกระบวนการหรือวิธีการมากกว่าเนื้อหา และสอดคล้องกับ มลิินทร์ ลำเอาเงิน (2524, หน้า 148) ที่กล่าวถึง การสอนจริยศึกษาโดยใช้กระบวนการกลุ่มไว้ว่า กลวิธีการสอนจริยธรรมที่เหมาะสมและควรฝึกปฏิบัติอย่างยิ่งในสังคมประชาธิปไตยของไทยคือ การใช้กระบวนการกลุ่ม (Group Process) ทั้งนี้เพราะกลวิธีดังกล่าวมีลักษณะที่เหมาะสม คือ (1) ผู้เรียนและสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกคน (2) กิจกรรมที่จัดมีความหมายต่อผู้เรียน เพราะทำให้ผู้เรียนค้นพบสิ่งที่เรียนด้วยตนเอง (3) การเรียนรู้เกิดขึ้นจากทุกคนได้มีส่วนวิเคราะห์ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน (4) ครูมีหน้าที่เพียงผู้จัดกิจกรรมโดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับเป้าหมายและประสานงานเท่านั้น (5) การเรียนรู้มีลักษณะเป็นการเรียนเรื่องของตนเอง ของผู้เรียนด้วยกัน เรื่องของกลุ่มซึ่งสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์กับตนเองได้ทันที อันมีผลทำให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทิศทางที่ดีด้วย

1.3 การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ เป็นการสอนที่มีกิจกรรมหลากหลาย ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ได้ใช้การเล่น เกม การเล่านิทานประกอบภาพ การใช้กรณีตัวอย่าง การแสดง บทบาทสมมติ และการอภิปรายกลุ่มเป็นกิจกรรมในการเรียนการสอน จึงทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียน และเรียนด้วยความสนุกสนาน ไม่เบื่อหน่ายต่อการเรียน จริยศึกษา ซึ่งมีเนื้อหาเป็นนามธรรมและเกี่ยวข้องกับจิตสำนึกเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม แก่นักเรียนของหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่กล่าวว่า แนวทางในการปลูกฝังจริยธรรมให้กับเด็ก เป็นสิ่งที่ครูจำเป็นต้องศึกษา และต้องอาศัยเทคนิควิธีการจัดการเรียนการสอนที่จะเร้าให้ผู้เรียนเกิดความสนใจ กระตือรือร้น มีส่วนร่วมในกิจกรรมทุกขั้นตอน โดยให้ผู้เรียนรู้จักคิด รู้จักแสดง ความคิดเห็น ได้วิจารณ์และให้เหตุผล ตลอดจนสามารถสรุปผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง อันจะนำไปสู่ การปฏิบัติและแก้ไขปัญหาวชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพ (หน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2524, หน้า 12) และสอดคล้องกับ สมพงษ์ จิตระดับ (2530, หน้า 41) ที่แสดงทัศนะในการสอนจริยศึกษาด้วยกระบวนการกลุ่มไว้ว่า กระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างหนึ่งนำมาปรับใช้เป็นวิธีการสอน จริยศึกษาอย่างได้ผล กระบวนการกลุ่มช่วยแก้ไขข้อจำกัดในเรื่องเนื้อหาทางด้านจริยธรรม ซึ่งค่อนข้าง เป็นนามธรรม (Abstract) และการหยุดนิ่งอยู่กับที่ (Static) ให้มีลักษณะของการเรียนรู้ที่น่าสนใจ

โดยสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ที่มีการเคลื่อนไหวของผู้เรียนและเนื้อหาควบคู่กันไป

1.4 การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ช่วยฝึกให้นักเรียนรู้จักการวิเคราะห์ตนเอง วิเคราะห์กระบวนการเรียนรู้ เนื้อหา และความสัมพันธ์ของสมาชิกภายในกลุ่ม การวิเคราะห์ทำให้นักเรียนเข้าใจตนเอง สามารถประเมินผลการเรียนและนำความรู้ที่ได้รับรวบรวมเป็นหมวดหมู่และเป็นกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมกับตนเองไปเป็นแนวทางในการพัฒนาปรับปรุงพฤติกรรมและบุคลิกภาพ รวมทั้งเสริมสร้างแนวคิดและค่านิยมของตนเองที่พึงประสงค์ต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับ ทิศนา แจมณี (2522, หน้า 200-201) ซึ่งเป็นผู้ที่นำทฤษฎีกลุ่มสัมพันธ์มาใช้ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกได้สรุปความสำคัญและประโยชน์ของการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ไว้ว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ทำให้นักเรียนมีโอกาสได้เรียนรู้ พฤติกรรมจากกลุ่ม ปรับตัวได้ และส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นหา ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ได้เรียนรู้ถึงความคิด ความรู้สึก ปฏิบัติและพฤติกรรมของผู้เรียนและสุดท้ายคือการศึกษานำแนวทางที่จะนำความรู้ไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

ด้วยเหตุผลดังกล่าวข้างต้นจึงส่งผลให้พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนได้รับการพัฒนาสูงขึ้น หลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์อย่างชัดเจน

2. พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนก่อนและหลังการสอน โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ในการวิจัยครั้งนี้ จากการที่ผู้วิจัยได้ทำการสังเกตพฤติกรรมและข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน ทั้งก่อนการสอน ระหว่างการสอนและหลังการสอน มีประเด็นที่น่าสนใจพอที่จะสรุปได้ดังนี้

2.1 นักเรียนมีความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนและปฏิบัติตามกิจกรรมตามแผนการสอนอย่างเต็มที่ บรรยากาศในการเรียนการสอนดำเนินไปด้วยความสนุกสนาน ตื่นเต้นไปกับการเล่น เกมการแข่งขัน การแสดงบทบาทสมมติ การเล่นเกมประกอบภาพ การร่วมกันอภิปรายประเด็นปัญหาและสถานการณ์ต่าง ๆ การช่วยกันคิดและแสดงความคิดเห็นของตนออกมาในบางช่วงอาจมีการถกเถียงกันบ้าง แต่หลังจากจบบทเรียนในแต่ละแผนการสอนแล้วพบว่า นักเรียนส่วนมากรู้สึกพอใจ และสนิทสนมกันมากขึ้น

2.2 นักเรียนส่วนใหญ่มีพัฒนาการในด้านทักษะการคิด วิเคราะห์ และการพูดแสดงความคิดเห็นมากขึ้น จากการสังเกตในช่วงต้นของการสอน นักเรียนหลายคนไม่กล้าพูด แสดงความคิดเห็นในการอภิปราย นักเรียนบางคนไม่ยอมเป็นประธาน และไม่ต้องการรับผิดชอบงานอะไรเลย แต่เมื่อนักเรียนได้เข้าร่วมกิจกรรมการเรียนการสอนผ่านไป 2-3 ครั้งแล้ว ผู้วิจัยพบว่า นักเรียนมีการแสดงออกที่เป็นธรรมชาติ ช่วยเหลือและร่วมมือกันทำงานดีขึ้นเป็นอย่างมาก นักเรียนที่ไม่กล้าพูด ไม่กล้าแสดงความคิดเห็นในตอนแรก ก็จะมี ความกล้าในการพูดและอภิปราย

แสดงความคิดเห็นของตนเองมากขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ เขาวพา เศรษฐกุล (2517, หน้า 128) ที่ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สำหรับการสอนในระดับประถมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์มีส่วนช่วยให้นักเรียนได้ฝึกทักษะทางสังคม ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น และทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์และแมคเคลลาร์ (McKellar, 1977, p. 4054-A อ้างใน มลิจันทร์ สำเภาเงิน, 2524, หน้า 63) ได้ใช้วิธีการกลุ่มสัมพันธ์เพื่อฝึกพฤติกรรมกล้าแสดงออก ผลปรากฏว่า กลุ่มทดลองมีพฤติกรรมกล้าแสดงออกสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

2.3 หลังจากสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนครบทั้ง 7 แผนการสอนแล้ว ผู้วิจัยสังเกตพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีวินัยในตนเองมากขึ้น รับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ขยันหมั่นเพียร ไม่เกียจคร้าน รู้จักการทำงานร่วมกัน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเองและผู้อื่น รู้จักเสียสละ และให้ความช่วยเหลือผู้อื่น ให้อภัยและรู้แพ้ รู้ชนะ ในเกมการแข่งขันต่าง ๆ รวมทั้งการรู้จักควบคุมอารมณ์และพฤติกรรมของตนเอง รู้จักคิดวิเคราะห์และสรุปข้อคิดเห็นต่าง ๆ ได้ภายในเวลาที่กำหนดได้ดีมากขึ้นกว่าก่อนการสอนอย่างเห็นได้ชัด ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พรณี ลิ้มปิวัฒนา (2523, หน้า 54) ที่ได้ศึกษาวิธีการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในการสอนจริยธรรมชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผลการวิจัย พบว่า หลังการสอนนักเรียนมีพัฒนาการทางจริยธรรมสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัจฉรา จตุรพิพร (2523, หน้า 48-50) ที่ได้ศึกษาเรื่องการสอนจริยธรรมด้วยกระบวนการกลุ่มในระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสาธิตแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อศึกษาทัศนคติในเรื่องความมีระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์ และความรับผิดชอบ ผลการวิจัยสรุปได้ว่า ทัศนคติของกลุ่มตัวอย่างในเรื่องดังกล่าวเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นและสุผล บุญทรง (2525, หน้า 5) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การเปรียบเทียบผลการสอนจริยศึกษากับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ด้วยกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์กับกิจกรรมที่เสนอแนะในหลักสูตร ผลการวิจัยพบว่า การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถสร้างเสริมทัศนคติเชิงจริยธรรมให้แก่นักเรียนได้ดีกว่าการสอนด้วยกิจกรรมที่เสนอแนะในหลักสูตรและสอดคล้องกับหน่วยศึกษานิเทศก์ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดเชียงใหม่ (2527, หน้า 37-39) ที่ได้ศึกษาเปรียบเทียบการสอนจริยศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยการใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับการสอนปกติ ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนที่เรียนโดยใช้แผนการสอนแบบกลุ่มสัมพันธ์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงกว่ากลุ่มที่เรียน โดยการสอนตามปกติ

2.4 พฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่พัฒนาสูงขึ้นหลังการสอนอย่างชัดเจนทั้ง 7 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยเห็นว่าน่าจะเป็นผลมาจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ ของแผนการสอนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น ยกตัวอย่างเช่น การ

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเรื่อง ความขยันหมั่นเพียร นักเรียนจะสนุกสนานเพลิดเพลิน รวมทั้งได้แง่คิดไปกับการเล่านิทานประกอบการแสดงบทบาทสมมติเรื่อง มดง่ามกับจักจั่น ได้ร่วมกันศึกษากรณีตัวอย่างเรื่อง เด็กชายจุกและเด็กหญิงหน้อย ซึ่งเป็นเรื่องที่สร้างขึ้นจากเรื่องราวที่พบเห็นและเกิดขึ้นในชีวิตประจำวันของนักเรียนโดยทั่วไป ช่วยสร้างความสนใจในเนื้อหาของบทเรียนแก่นักเรียนและเกิดความตั้งใจในการเรียนรู้มากกว่าการเรียนการสอนในเรื่องที่ไกลตัวนักเรียนออกไปหรือพบเห็นได้ยากในชีวิตประจำวันของนักเรียนเอง การได้ร่วมกันอภิปรายวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆ ตลอดจนการร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้และการนำไปปรับใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติตนในชีวิตประจำวัน ซึ่งส่งผลให้นักเรียนได้ปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมที่บกพร่องของตนเอง พัฒนาเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้ในที่สุด

ผลการวิจัยในครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า การสอนจริยศึกษาโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถปลูกฝัง สร้างเสริม และพัฒนาคุณลักษณะและพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนที่พึงประสงค์ในด้านความมีระเบียบวินัย ความขยันหมั่นเพียร การให้ความร่วมมือ การช่วยเหลือตนเอง การเสียสละ ความซื่อสัตย์และความมีน้ำใจเป็นนักกีฬา รวมทั้งการมองเห็นคุณค่าและยอมรับในคุณค่าของตนเองและผู้อื่น รู้จักรับผิดชอบในบทบาทและหน้าที่ของตน สามารถแก้ปัญหาและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างได้ผลชัดเจนหลังการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ดังนั้น กลไกการวิธีสอนดังกล่าวนับเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ครูผู้สอนจะได้นำไปใช้รวมทั้งนำไปพัฒนาออกแบบประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียนต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในด้านการจัดการเรียนการสอน

1. ครูผู้สอน ควรตระหนักถึงการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละครั้งว่า ต้องการอะไรจากกิจกรรมนั้น ๆ เพราะการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามที่หลักสูตรต้องการนั้น จำเป็นต้องจัดกิจกรรมให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการเรียนรู้ เอื้อต่อการเสริมสร้างและพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของผู้เรียนในด้านต่าง ๆ

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ครูผู้สอนจำเป็นต้องชี้แจงวิธีการเรียนการสอนให้นักเรียนเข้าใจ เพื่อให้การสอนดำเนินไปได้ด้วยดี ทักษะที่จำเป็นและควรได้รับการฝึกฝนได้แก่ ทักษะการอภิปราย การทำงานกลุ่ม การเป็นผู้นำและผู้ตาม ทักษะการนำเสนอรายงาน เป็นต้น ทักษะต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้นักเรียนรู้จักวางแผนในการทำงาน รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ตนเองได้รับ รู้จักเคารพสิทธิของผู้อื่น กล้าแสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผล ยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นและรู้จักยอมรับซึ่งกันและกัน

3. การสร้างสัมพันธภาพที่ดีระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น การเป็นที่ยอมรับของผู้เรียน เป็นสิ่งที่ครูผู้สอนจะต้องสร้างให้เกิดขึ้น เช่น บุคลิกภาพ การใช้ภาษา การให้แรงเสริม และการควบคุมชั้นเรียน เป็นต้น

4. การจัดสภาพแวดล้อม บรรยากาศในการเรียนการสอนและสถานที่ที่เหมาะสม เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ ดังนั้นห้องเรียนปกติอาจคับแคบเกินไป และถ้ามีนักเรียนมีจำนวนมาก ขณะทำกิจกรรมอาจส่งเสียงดังรบกวนห้องข้างเคียงได้ สถานที่ที่เหมาะสมได้แก่ ห้องประชุม อาคารเอนกประสงค์ โรงอาหารหรือห้องเรียนเฉพาะที่สามารถเคลื่อนย้ายโต๊ะเก้าอี้ได้โดยสะดวก

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาวิจัยถึงความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่า มีความสัมพันธ์กันหรือไม่

2. ควรศึกษาวิจัยการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ โดยพิจารณาตัวแปรในด้านอื่นๆ เช่น เจตคติต่อวิธีสอน ความคิดสร้างสรรค์ บุคลิกภาพแบบประชาธิปไตย เป็นต้น ในการเรียนการสอนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ระดับชั้นประถมศึกษา

3. ควรศึกษาวิจัยกับเนื้อหาคุณธรรม จริยธรรมในด้านอื่นๆ เช่น ความใฝ่รู้ ความสามัคคี ความยุติธรรม การประหยัดอดออม ความกตัญญูกตเวที เป็นต้นว่า การสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์สามารถพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมเหล่านี้ได้หรือไม่ รวมทั้งศึกษาความคงทนของพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนภายหลังการเรียนรู้ว่า ความคงทนของพฤติกรรมดังกล่าวอย่างเชื่อมั่นได้ ว่ายาวนานเท่าใดและอย่างไร

4. ควรศึกษาวิจัยการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ในกลุ่มประสบการณ์หรือเนื้อหาวิชาอื่นๆ เช่น คณิตศาสตร์ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ เป็นต้น ว่าจะได้ผลดีมาน้อยเพียงใด

5. ควรศึกษาวิจัยเพื่อเปรียบเทียบวิธีการสอน โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์กับรูปแบบวิธีการสอนอื่นๆ เช่น การสอนแบบบูรณาการ (Integration) การสอนแบบแก้ปัญหา (Problem Solving) การสอนเพื่อสร้างองค์ความรู้ (Constructivism) การสอนแบบเสริมมโนทัศน์ (Concept Attainment) เป็นต้น ว่าสามารถพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนได้แตกต่างกันหรือไม่อย่างไร